

STALINS DØD

af ARMANDO IANNUCCI

Undervisningsmateriale



Fag: Mediefag, historie og samfundsfag
Niveau: Gymnasiale uddannelser samt 9. og 10. klasse
Forfatter: Katrine Sommer Boysen

Bag filmen

Josef Stalin blev født i Georgien i 1879 og døde i Kreml den 5. marts 1953. Hans fødenavn var egentlig Iosif Vissarionovitj Dzjugasjvili, men i 1912 tog han navnet Stalin, afledt af det russiske 'stal', der betyder stål. Stalin var en revolutionær, marxistisk tænker, der fra slutningen af 1920'erne frem til sin død var Sovjetunionens diktator. I 1919 fik han en central position i to af Kommunistpartiets ledelsesorganisationer, nemlig Politbureauet og Organisationsbureauet, og i 1922 blev han udråbt til partiets generalsekretær. Efter Vladimir Lenins død i 1924 kunne Stalin udmanøvrere andre ledende bolsjevikker på sin vej mod magtens tinder.

Stalin iværksatte en omfattende samfundsomvæltning, der bl.a. indbefattede tvangskollektivisering af landbruget, kulturel og samfundsmæssig ensretning og total nationalisering og planøkonomi. Samtidig skulle Stalin dyrkes som kommunismens øverste leder og fører både i Sovjetunionen og på verdensplan. Stalins reformer havde store omkostninger. Der udbrød borgerkrigs-lignende tilstande i landdistrikterne, og Sovjetunionen oplevede hungersnød i 1932-33. Det vakte folkets vrede, men fik kun Stalin til at konsolidere sin magt yderligere. Sammen med sine allernærmeste rådgivere skabte han et fuldkommen egenrådigt magtapparat, der styrede landet med trusler, vold og tvangspolitik.

Efter at have trådt sejrrigt ud af Anden Verdenskrig havde Stalin nu som mål at bane vejen for endnu større verdensindflydelse. Hjemme i Sovjetunionen indførte han yderligere stramminger med blandt andet udrensninger og ideologiske kampagner. Men han fjernede sig længere og længere fra folket, der måtte finde sig i hans hensynsløshed. Da han døde i 1953 var der opbrud på vej.

- Find flere oplysninger om Josef Stalin og hans regime.
- Hvilken type nation overtog Stalin efter Lenin?
- Definér begrebet '*stalinisme*'.
- Hvordan er situationen i Rusland i dag? Er der levn fra kommunistæraen?



Synopsis

I en propfyldt koncertsal i Stalingrad modtager radioproduceren Kammerat Andreyev (Paddy Considine) et uheldigt opkald. Det er Stalin (Adrian McLoughlin), der midt under en direkte transmission af en klaverkoncert med den dygtige pianist Maria Yudina (Olga Kurylenko) meddeler, at han straks vil have en grammofonoptagelse af aftenens koncerten tilsendt. Andreyev går i panik, da koncerten er slut og ikke blev optaget. Men man siger ikke nej til den store despot, så i stedet for at fortælle sandheden forsøger han at genskabe koncerten med publikum fra gaden, en ny dirigent i slåbrok, da den oprindelige er slået ud efter en kollision med en brandspand – og ikke mindst med en stor sum bestikkelsespenge til Yudina, som ikke er videre interesseret i at stå på pinde for Stalin. Det lykkes dog, men bedst som Stalins håndlangere kommer efter optagelsen, sniger Yudina en seddel ned i pakken. Det skal vise sig at blive fatalt.

Sådan indleder Armando Iannucci, manden som med 'In the Loop' (2009), 'Højt spin' (2009-2014) og 'Veep' (2012-2017) har gjort skingrende morsomme politiske satirer til sin signatur, den stjernespækkede Kreml-satire 'Stalins død'. Rædslen i den stakkels radioproducer er nemlig kun et sindbillede på den frygt og bæven, sovjetborgerne må finde sig i under en egenrådig despot, der udstikker henrettelsesordrer, fængslinger og bortvisninger til højre og venstre. Ingen kan vide sig sikker, heller ikke Stalins nærmeste *entourage* bestående af Nikita Khrusjtjov (Steve Buscemi), Georgij Malenkov (Jeffrey Tambor), den sleske Lavrentij Beria (Simon Russell Beale) og Vjatjeslav Molotov (Michael Palin). På trods af at de alle underkaster sig den utilregnelige leders lune og artigt griner af hans dårlige vittigheder, er en af indercirkelns medlemmer, Molotov, havnet på en af Stalins berygtede lister.

Da Stalin en sen aften efter at have kedet sine venner med endnu en western (Iannucci har sans for detaljen) vil høre klaverkoncerten, falder Yudinas lille lap ud. Mens han læser hendes forbandelser over ham, knækker han sammen i et hjerteanfald. Han forsøger forgæves at hoste efter hjælp, men de rædselsslagne dørvagter tør ikke gribe ind af frygt for, hvad der vil overgå dem. Derfor er det først næste morgen, at hushjælpen finder ham liggende på gulvet i en 'pøl af fornedrelse'. Kort efter kommer den nævenyttige Beria til åstedet, og samler sig straks nogle dokumenter, der vil kunne bringe ham nytte, skulle det utænkelige være sket.

Da hele centralkommissionen er samlet, bliver det besluttet, at det nok er bedst at tilkalde en læge, som kan konkludere, hvor galt den er fat. Men ironien vil, at Stalin har henrettet eller deporteret alle Stalingrads dygtige læger. Tilbage er kun de uduelige, og ingen af dem tør helt at fælde dom over generalsekretærens tilstand.

I mellemtiden er Stalins oprevne datter Svetlana (Andrea Riseborough) og fordrukne søn Vasily (Rupert Friend) ankommet. Svetlana har intet til overs for lægernes tågesnak og ubeslutsomhed og kræver en tydelig udmelding om faderens helbred. Midt i virakken ånder Stalin endeligt ud, og tilbage står alle de magtliderlige kumpaner og skal finde ud af, hvordan samfundet skal ordnes.

Det udvikler sig hurtigt til et grotesk cirkus, hvor alle står sig selv nærmest. Beria er hurtig på aftrækkeren og begynder straks at reformere det nu post-stalinistiske Sovjetunion. Men Khrusjtjov er ikke sen til at opdage, hvad der er på færde, og han har sine helt egne planer om, hvordan fremtiden skal skæres. I første omgang står det dog klart, at det er den træge Malenkov, der indsættes i Stalins sted. Det lykkes Beria at få Malenkov overtalt til at isolere Khrusjtjov, så hans vigtigste og eneste opgave bliver at sørge for begravelsen, hvilket de andre hånligt morer sig over. Men Khrusjtjov allierer sig med den krasbørstige marskal Georgij Zjukov (Jason Isaacs), der klarede tyskerne under krigen og nok er mand for at sætte tingene i bevægelse. Således skræller Iannucci med nådesløs konsekvens alle lag af Kremles oppustede pomp og pragt



- Beskriv Stalin som leder. Hvad kendetegner ham?
- Hvilket indtryk af Stalins magt giver scenen i koncerthuset?
- Beskriv stemningen i Kreml. Hvad er det på spil for de involverede parter?
- Undervejs i filmen henvises der konstant til Stalins lister. Undersøg hvad disse lister egentlig var for nogle. Hvad kunne man blive dødsdømt for?
- Hvordan opfører alle hans trofaste mænd sig over for ham før og efter hans død?
- Hvorfor ser Stalin og hans lakajer en western?
- Hvilken rolle spiller Stalins børn Svetlana og Vasily? Hvordan er de portrætteret og hvilken effekt har det?
- Hvilken rolle spiller Maria Yudina?
- Filmsproget i 'Stalins død' er meget stileret, både iscenesættelsen, de smægtende billeder og den pompøse musik. Hvordan spiller det sammen med handlingen?
- Diskutér, hvad filmens budskab er.

Persongalleriet

Iannucci har haft lidt af en opgave med at skulle *caste*, altså personbesætte, 'Stalins død'. Når man laver film, der i større eller mindre grad er biografiske, er man nødt til at forholde sig til den historiske virkelighed. Det behøver man ikke at gøre i forholdet 1:1. Tænk bare på Todd Haynes' Bob Dylan-film 'I'm Not There' (2007), hvor hele seks personer, både mænd og kvinder, spiller forskellige udgaver af hovedpersonen. Iannucci har i forhold til Stalin og alle hans mænd valgt at forholde sig temmelig loyalt

til virkeligheden, forstået på den måde at skuespillerne i høj grad minder om de faktiske personer, men samtidig har han skruet op for deres respektive særheder og forstørret deres karaktertræk, så skildringen af dem bliver satirisk.

- Hvorledes forholder filmens portrættering af det omfattende persongalleri (se nedenfor) sig til virkeligheden? Hvordan opfatter vi dem i filmen, og hvordan er deres indbyrdes forhold? Diskutér, hvorledes de bliver introduceret i filmen.
- Hvilken betydning har det, at de fleste af skuespillerne er kendt for humoristiske roller?
 - Josef Stalin (spillet af Adrian McLoughlin): Sovjetunionens diktator og filmens omdrejningspunkt.
 - Nikita Khrusjtjov (spillet af Steve Buscemi): Sovjetisk politiker, der efter Stalins død hurtigt fik tilkæmpet sig posten som statsleder.
 - Georgij Malenkov (spillet af Jeffrey Tambor): En af Stalins nærmest betroede, der efter Stalins død blev indsat som både ministerpræsident og ledende partisekretær, men han blev hurtigt presset til at overgive magten til Khrusjtjov.
 - Lavrentij Beria (spillet af Simon Russell Beale): Den mest sejlivede af Stalins politichefer, der ledede den hemmelige politi- og sikkerhedsenhed NKVD. Efter Stalins død følte Beria sig så sikker på sin kommende magtposition, at han overså det statskup, Khrusjtjov iværksatte.
 - Vjatjeslav Molotov (Michael Palin): Begyndte sin politiske karriere som Stalins protegé og bestred mange vigtige poster, indtil han efter Stalins død blev frosset ud af Khrusjtjovs inderkreds.



Den politiske satire

I tv-programmer, i radioen, på film og på nettet stortrives den politiske satire. Men hvilke genremæssige overvejelser ligger der bag en film som 'Stalins død'? For selvom den ikke er det fjerneste dokumentarisk, så kan man ikke bare påstå eller sige hvad som helst. Når det er sagt, så tager Iannucci sig en masse friheder i forhold til historien alene ved at skabe en satire ud af historien om Stalins død.

- Find eksempler på at det er tydeligt, at Iannucci selv har fundet på forløbet.
- Hvordan vil I karakterisere dialogen?
- Stalin er en af verdenshistoriens mægtigste diktatorer. Hvorfor har Iannucci mon valgt at lave en satirisk komedie om ham?
- Hvordan kan satirens latterliggørelse siges at være et politisk våben?
- Filmen er på sin måde helt absurd – men det var Stalins måde at regere jo også. Får Iannucci indirekte sagt noget om Sovjetunionen i sin film?



Den politiske virkelighed i dag

Selvom der er gået mange år siden Stalins død og Sovjetunionens fald, er der stadig i dag en masse magtfulde mennesker, der udnytter deres position. I flere interviews har Iannucci da også sagt, at han med filmen har ønsket at trække paralleller til nutidens politiske klima og Donald Trumps forvaltning af præsidentposten i USA.

- Diskutér, uden at sidestille Trump med Stalin, hvorvidt Trump har udtalt sig udemokratisk og uheldigt?
- Er der andre magtpersoner end Trump, der burde føle sig truffet af filmens budskab?